

ПРАВЕН РЕЖИМ НА НАСЕКОМИТЕ КАТО ХРАНА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

*Ивайло Икономов, докторант по гражданско и семейно право
Икономически университет – Варна*

LEGAL FRAMEWORK ON INSECTS AS FOOD IN THE EUROPEAN UNION

*Ivaylo Ikonov, PhD student in civil and family law
University of Economics – Varna, Varna, Bulgaria*

Резюме: Докладът анализира европейското законодателство, свързано с отглеждането и консумацията на насекоми. Разгледани са правните аспекти на храненето на животни с насекоми, на отглеждането на насекоми за храна, на консумацията им от хората и етичните въпроси, свързани с хуманното отношение към насекомите.

Ключови думи: насекоми, нова храна, европейско законодателство, хуманно отношение към животните

Abstract: The report analyzes European legislation related to the rearing and consumption of insects. The legal aspects of feeding insects to animals, rearing insects for food, human consumption, and ethical issues related to insect welfare are discussed.

Keywords: insects, novel food, European legislation, animal welfare

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.28>

Въведение

С увеличаването на населението на планетата прехраната на човечеството е един от проблемите, които ще придобиват все по-голямо значение през следващите десетилетия. В резултат на пандемията от коронавирус COVID-19, конфликта в Украйна и лошата земеделска реколта само за 2 години броят на хората, които гладуват или са застрашени от глад, се е увеличил от 135 милиона в 53 държави до 345 милиона в 82 страни (Global food crisis 2022). Успоредно с усилията за преодоляване на конкретните проблеми пред достъпа до храна, следва да се работи върху дългосрочното развитие на по-устойчива система за прехрана и нови хранителни източници.

Една от насоките, в които ще се работи в бъдеще, е по-широкото отглеждане на насекоми като храна. В момента около два милиарда хора консумират редовно насекоми в диетата си (Godwin 2021). Консумацията на насекоми се приема за традиционна в 113 държави по света, като се употребяват над 2000 вида насекоми (Hawkey et al. 2021: 346). Като хранителен източник насекомите имат множество преимущества пред традиционното животновъдство – по-малко необходими площ и ресурси за отглеждането им, по-бързо размножаване, по-екологично чист източник на храна, по-висока хранителна стойност, по-нисък риск от разпространение на зарази и други (van Huis et al. 2020).

В България съществуват традиции в отглеждането на насекоми със стопанска цел в пчеларството за производство на пчелен мед и пчелни продукти (Колев 1987: 119) и в бубарството за производство на коприна (Колев, 1987: 120). През последните години популярност добива и отглеждането на калифорнийски червеи за производство на органичен тор. Правната уредба на тези отрасли на животновъдството се съдържа основно в Закона за животновъдството, Закона за пчеларството и Наредба №44 за ветеринарномедицинските изисквания към животновъдните обекти.

Отглеждането на насекоми за храна в България е проходящ отрасъл, като се отглеждат най-вече шурци (*Acheta domesticus*), ларви на черна муха войник (*Hermetia illucens*) и ларви на жълт брашнен бръмбар (*Tenebrio molitor*). Продукцията е насочена към храна за домашни любимци и фуражи за стопански животни.

Предмет на настоящото изследване е действащата нормативна база на европейско ниво, регулираща отглеждането на насекоми и пускането им на пазара като храна. Добрата правна регламентация е от значение, тъй като следва да бъде предпоставка за устойчивото развитие на сектора.

Изложение

В българското законодателство статусът на насекомите като храна не е развит към настоящия момент. Извън посочените по-рано традиционни отрасли „Пчеларство и „Бубарство“ в повечето нормативни актове насекомите се разглеждат като вредители. Изрично се посочваше, че „отглеждането на животни включва отглеждането на

домашни или опитомени сухоземни животни, включително насекоми“ в §2 от Допълнителните разпоредби на отменената Наредба №35 от 30 август 2001 г. за биологичното отглеждане на животни и биологично производство на животински продукти и храни от животински произход и неговото означаване върху тях (отм.). В приложимото европейско законодателство се съдържа по-подробна нормативна уредба, която цели да гарантира безопасността при очакваното широкомащабно отглеждане на насекоми в държавите членки в бъдеще.

1. Насекомите като храна за животни

В животновъдството насекомите се разглеждат като устойчива алтернатива на традиционните източници на животински протеини за фураж на непрехватни селскостопански животни (Hawkey et al. 2021: 348). В резултат на тази идея са въведени нормативни изменения и с Регламент (ЕС) 2017/893¹²⁴ е разрешено използването на преработен животински протеин, получен от насекоми, и на комбиниран фураж, съдържащ такъв преработен животински протеин, за хранене на аквакултурни животни и за производство на храна за домашни любимци, а с Регламент (ЕС) 2021/1372¹²⁵ – и за хранене на домашни птици и свине.

Преработването на животински протеин за производство на фуражи за селскостопански животни се допуска само от някои видове насекоми, отглеждани в стопанството. В раздел I от глава II на приложение X към Регламент (ЕС) №142/2011¹²⁶ се посочва изчерпателен списък на тези видове насекоми: черна муха войник (*Hermetia illucens*), домашна муха (*Musca domestica*), жълт брашнен бръмбар

¹²⁴ Регламент (ЕС) 2017/893 на Комисията от 24 май 2017 година за изменение на приложения I и IV към Регламент (ЕО) №999/2001 на Европейския парламент и на Съвета и приложения X, XIV и XV към Регламент (ЕС) №142/2011 на Комисията по отношение на разпоредбите за преработения животински протеин

¹²⁵ Регламент (ЕС) 2021/1372 на Комисията от 17 август 2021 година за изменение на приложение IV към Регламент (ЕО) № 999/2001 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на забраната за хранене на непрехватни селскостопански животни, различни от животни с ценна кожа, с протеин, получен от животни.

¹²⁶ Регламент (ЕС) №142/2011 на Комисията от 25 февруари 2011 година за прилагане на Регламент (ЕО) №1069/2009 на Европейския парламент и на Съвета за установяване на здравни правила относно странични животински продукти и производни продукти, непредназначени за консумация от човека, и за прилагане на Директива 97/78/ЕО на Съвета по отношение на някои проби и артикули, освободени от ветеринарни проверки на границата съгласно посочената директива.

(*Tenebrio molitor*), малък мрачник (*Alphitobius diaperinus*), домашен щурец (*Acheta domestica*), индийски щурец (*Gryllobates sigillatus*), бананов щурец (*Gryllus assimilis*) и копринени буби (*Bombyx mori*). Само изброените насекоми могат да се използват и при производството на храна за домашни любимци съгласно приложение XIII към Регламент (ЕС) №142/2011.

2. Отглеждане на насекоми

Насекомите, отглеждани за храна, представляват селскостопански животни по смисъла на чл. 3, пар. 6 от Регламент (ЕО) №1069/2009¹²⁷. Поради тази причина при отглеждането им са приложими общите хигиенни и здравословни изисквания за животновъдството в Европейския съюз (Dergien 2019: 15), включително и изискванията към храненето и използваните фуражи.

Общите изисквания на Съюза към предприятията за храните по отношение на хигиената на храните се съдържат в Регламент (ЕО) №852/2004¹²⁸ и касаят първичното производство, преработването и разпространението на храни. Фермите за отглеждане на насекоми представляват предприятия за храни по смисъла на Регламент (ЕО) №852/2004 и следва да бъдат съобразени с изискванията в него.

В Регламент (ЕО) №767/2009¹²⁹ и Директива 2002/32/ЕО¹³⁰ се съдържат общите изисквания относно фуражите, които могат да се използват при хранене на животни, като в приложение III към Регламент (ЕО) №767/2009 са изброени изрично суровините, чието

¹²⁷ Регламент (ЕО) №1069/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 21 октомври 2009 година за установяване на здравни правила относно странични животински продукти и производни продукти, непредназначени за консумация от човека, и за отмяна на Регламент (ЕО) №1774/2002 (Регламент за страничните животински продукти).

¹²⁸ Регламент (ЕО) №852/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно хигиената на храните.

¹²⁹ Регламент (ЕО) №767/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 година относно пускането на пазара и употребата на фуражи, за изменение на Регламент (ЕО) №1831/2003 на Европейския парламент и на Съвета, за отмяна на Директива 79/373/ЕИО на Съвета, Директива 80/511/ЕИО на Комисията, директиви 82/471/ЕИО, 83/228/ЕИО, 93/74/ЕИО, 93/113/ЕО и 96/25/ЕО на Съвета, както и на Решение 2004/217/ЕО на Комисията.

¹³⁰ Директива 2002/32/ЕО на Европейския Парламент и на Съвета от 7 май 2002 година относно нежеланите вещества в храните за животни.

използване е забранено. От значение за храненето на насекоми е и Регламент (ЕО) №183/2005¹³¹, тъй като разглежда общите правила за хигиена на фуражите и се прилага при храненето на животни, отглеждани за производство на храна.

Приложими към храненето на насекоми са и някои специфични правила. Съгласно чл. 11, пар. 1 от Регламент (ЕО) №1069/2009 е забранено храненето на сухоземни животни с преработени животински протеини, получени от тела или части от тялото на животни от същия вид, както и храненето на селскостопански животни с фуражни суровини, съдържащи кухненски отпадъци или получени от кухненски отпадъци. Чл. 7, пар. 2 от Регламент (ЕО) №999/2001¹³² предвижда обща забрана за храненето на животни с протеини, добити от животни. В глава II, б. б) от приложение IV към Регламент (ЕО) №999/2001 са посочени изключенията от това правило, приложими към храненето на непрехватни селскостопански животни, каквито са насекомите. Най-значимото изключение от правилото е допускането на рибно брашно като фуражна суровина при храненето на непрехватни селскостопански животни (Dergien 2019: 16).

3. Насекомите като храна за хора

Що се отнася до консумацията на насекоми от хора, в правото на Европейския съюз се съдържа легална дефиниция на насекомите като хранителен източник. Съгласно чл. 2, т. 17 от Регламент (ЕС) 2019/625¹³³ „насекоми“ означава храни, състоящи се, изолирани или произведени от насекоми или части от тях, включително всички жизнени стадии на насекомите, предназначени за консумация от човека, които – когато е приложимо – са разрешени в съответствие с Регламент (ЕС) 2015/2283¹³⁴ и са включени в списъка в

¹³¹ Регламент (ЕО) №183/2005 на Европейския парламент и на Съвета от 12 януари 2005 година за определяне на изискванията за хигиена на фуражите.

¹³² Регламент (ЕО) №999/2001 на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2001 година относно определяне на правила за превенция, контрол и ликвидирание на някои трансмисивни спонгиформни енцефалопатии.

¹³³ Делегиран регламент (ЕС) 2019/625 на Комисията от 4 март 2019 година за допълнение на Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на изискванията за въвеждане в Съюза на пратки от определени животни и стоки, предназначени за консумация от човека.

¹³⁴ Регламент (ЕС) 2015/2283 на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември

Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/2470¹³⁵.

С оглед консумацията от човека насекомите представляват нова храна по смисъла на Регламент (ЕС) 2015/2283, тъй като не е била употребявана за консумация от човека в значителна степен в Съюза преди 15 май 1997 г. (датата на влизане в сила на отменения Регламент (ЕО) №258/97 относно нови храни и нови хранителни съставки). Новите храни подлежат на разрешителен режим.

Процедурата по разрешаване се развива по инициатива на заявителя, като в нея участват Европейската комисия, Европейският орган за безопасност на храните и Постоянният комитет по растенията, животните, храните и фуражите. В заявлението се посочва подробен състав на новата храна, описание на производствените процеси, научните доказателства за безопасността ѝ за човешкото здраве, предложение за условията на употреба и специални изисквания относно етикетиранието на храната. Европейският орган за безопасност на храните преценява рисковете за човешкото здраве и дава становище за безопасността на новата храна. Стъпвайки върху това становище, Европейската комисия изготвя проект на акт за изпълнение за актуализиране на Списъка с нови храни. Проектът се представя на Постоянния комитет по растенията, животните, храните и фуражите и при гласуване на положително становище Европейската комисия приема проекта на акта за изпълнение, с който се разрешава пускането на пазара на съответната нова храна и се актуализира Списъкът на Съюза на новите храни, който се съдържа в Регламент (ЕС) 2017/2470.

За допускане на насекоми като храна до пазара на Съюза може да се използва и алтернативна опростена процедура (Merten-Lentz et al. 2018). Съгласно чл. 14 и сл. от Регламент (ЕС) 2015/2283 ако заявителят възнамерява да пусне на пазара традиционна храна от трета държава, той може да представи на Европейската комисия само уведомление за своето намерение. В този случай заявителят трябва да установи за съответната храна история от поне 25 години на безопасна употреба в третата държава, както и че тя се получава в резултат

2015 година относно новите храни, за изменение на Регламент (ЕС) №1169/2011 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Регламент (ЕО) №258/97 на Европейския парламент и на Съвета и на Регламент (ЕО) №1852/2001 на Комисията.

¹³⁵ Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/2470 на Комисията от 20 декември 2017 година за изготвяне на списъка на Съюза на новите храни в съответствие с Регламент (ЕС) 2015/2283 на Европейския парламент и на Съвета относно новите храни.

на първично производство по смисъла на чл. 3, точка 17 от Регламент (ЕО) №178/2002¹³⁶ (Merten-Lentz et al. 2018). Заявителят не трябва да включва в уведомлението описание на производствения процес, научни доказателства за безопасността на храната и метода на анализа. Посочва се, че процедурата за пускане на пазара на традиционна храна от трета държава е най-реалистична по отношение на цели насекоми, претърпели минимална преработка, тъй като за тяхната безопасна консумация има повече исторически данни (Regulation (EU) 2015/2283 on novel foods. Briefing paper 2021: 13).

Към юли 2022 г. са подадени над 20 заявления за включване на насекоми в различна форма в Списъка с нови храни (Insects as Novel Foods in the European Union 2022). Одобрени към момента са общо четири заявления на заявителите *Fair Insects BV*, Нидерландия, и *SAS EAP Group*, Франция, съгласно които е актуализиран и допълнен Списъкът с нови храни в Регламент (ЕС) 2017/2470 със сушени, замразени или смлени ларви на жълт брашнен бръмбар (*Tenebrio molitor*), скакалци (*Locusta migratoria*) и шурци (*Acheta domesticus*). Трябва да се отбележи, че одобрените заявления се базират на защитени ново-разработени научни доказателства и научни данни, обект на права на собственост по смисъл на чл. 26-27 от Регламент (ЕС) 2015/2283. Това означава, че в петгодишен срок от разрешаването на новата храна тя не може да се разпространява на пазара без съгласието на съответния заявител. Защитата разкрива известна прилика с патентната защита и цели да стимулира предприемачите да инвестират в проучвания, свързани с нови храни. Няма пречка друг заявител да подаде заявление за разрешение за същия хранителен продукт, но следва да го подкрепи със собствени научни доказателства и данни, че новата храна не крие риск за здравето на човека. В допълнение трябва да се посочи, че при представяне на уведомление за пускане на пазара на традиционна храна от трета държава заявителят не може да претендира петгодишната защита, свързана със защита на данните.

В чл. 35, пар. 2 от Регламент (ЕС) 2015/2283 се предвижда преходна мярка, създаваща изключение – храни, включително и насекоми, които попадат в обхвата на регламента, но са били законно

¹³⁶ Регламент (ЕО) №178/2002 на Европейския парламент и на Съвета от 28 януари 2002 година за установяване на общите принципи и изисквания на законодателството в областта на храните, за създаване на Европейски орган за безопасност на храните и за определяне на процедури относно безопасността на храните.

разпространявани на националния пазар преди 1 януари 2018 г. и има подадено заявление за включването им в Списъка с нови храни преди 1 януари 2019 г. могат да продължат да се разпространяват и консумират в съответната държава членка (Insects as Novel Foods in the European Union 2022). Преходната мярка намира приложение в Австрия, Белгия, Германия, Дания, Естония, Латвия, Литва, Нидерландия, Португалия, Финландия, Чехия и Швеция (Regulation (EU) 2015/2283 on novel foods. Briefing paper, 2021, p. 42-45).

Европейският съюз допуска и внос на насекоми като храна от трети страни съгласно чл. 24 от Регламент (ЕС) 2021/405¹³⁷. Съгласно Приложение XV към Регламента се посочва, че третите страни, от които е допустим внос на насекоми, са Канада, Швейцария, Обединеното кралство (без Северна Ирландия), Южна Корея, Тайланд и Виетнам. Тъй като вносет на насекоми е принципно възможен само от тези трети държави, то заявителят следва да се фокусира именно върху тях, ако подава уведомление до Европейската комисия за намерение за пускане на пазара на насекоми като традиционна храна от трета държава.

Допълнително трябва да се отбележи, че при пускане на пазара на храни, съдържащи насекоми под някаква форма, са приложими правилата за етикетирание и предоставяне на информация за храните на крайните потребители съгласно Регламент (ЕС) №1169/2011¹³⁸ и релевантното национално законодателство. Насекомите са един от алергените, които следва задължително да бъдат посочени при етикетите на храните, ако са в състава на съответната храна (Малки насекоми – голямо въздействие 2021). Пускането на пазара и разпространението на насекоми като храна в Европейския съюз представлява съществено нововъведение и е разумно в бъдеще да се очакват съ-

¹³⁷ Регламент за изпълнение (ЕС) 2021/405 на Комисията от 24 март 2021 година за установяване на списъци на трети държави или региони от тях, от които е разрешено въвеждането в Съюза на определени животни и стоки, предназначени за консумация от човека, в съответствие с Регламент (ЕС) 2017/625 на Европейския парламент и на Съвета.

¹³⁸ Регламент (ЕС) №1169/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2011 година за предоставянето на информация за храните на потребителите, за изменение на регламенти (ЕО) №1924/2006 и (ЕО) №1925/2006 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 87/250/ЕИО на Комисията, Директива 90/496/ЕИО на Съвета, Директива 1999/10/ЕО на Комисията, Директива 2000/13/ЕО на Европейския парламент и на Съвета, директиви 2002/67/ЕО и 2008/5/ЕО на Комисията и на Регламент (ЕО) №608/2004 на Комисията.

ответни законодателни изменения в основните нормативни актове, свързани с храните, като Регламент (ЕО) №853/2004¹³⁹, Регламент (ЕО) №1881/2006¹⁴⁰, Регламент (ЕО) №2073/2005¹⁴¹ и други (Belluco et al. 2014).

4. Хуманно отношение към насекомите

Хуманното отношение към животните се разглежда като ценност в Европейския съюз и неговото подобряване е една от основните цели на стратегията „От фермата до трапезата“ и на Общата стопанска политика на Съюза (Snippe et al. 2022). Към настоящия момент обаче усилията са насочени преди всичко към гръбначните животни. Към насекомите не намират приложение основните нормативни актове в тази насока, като Регламент (ЕО) №1099/2009¹⁴² Регламент (ЕО) №1/2005¹⁴³ и Директива 98/58/ЕО¹⁴⁴, тъй като те са безгръбначни животни (Dergien 2019: 15).

В литературата се изтъква, че разбирането за хуманно отношение към животните често е пречупено през антропоморфна перспектива (Delvendahl et al. 2022: 7). Хората са склонни да приемат, че животните, които са морфологично по-близки до тях самите, са с по-развити интелект и емоционалност и поради тази причина хуманното отношение към тях е по-важно (Delvendahl et al. 2022: 7). Обратно, насекомите са твърде различни и предизвикват реакции на погнуса у много хора, като биват неволно изключени от етичния дискурс за хуманното отношение към животните (Delvendahl et al. 2022: 10). Очакваното разпространяване на отглеждането на насекоми като храна означава, че в бъдеще е необходима норма-

¹³⁹ Регламент (ЕО) №853/2004 на Европейския Парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно определяне на специфични хигиенни правила за храните от животински произход.

¹⁴⁰ Регламент (ЕО) №1881/2006 на Комисията от 19 декември 2006 година за определяне на максимално допустимите количества на някои замърсители в храните.

¹⁴¹ Регламент (ЕО) №2073/2005 на Комисията от 15 ноември 2005 година относно микробиологични критерии за храните.

¹⁴² Регламент (ЕО) №1099/2009 на Съвета от 24 септември 2009 година относно защитата на животните по време на умъртвяване.

¹⁴³ Регламент (ЕО) №1/2005 на Съвета от 22 декември 2004 година относно защитата на животните по време на транспортиране и свързаните с това операции и за изменение на Директиви 64/432/ЕИО и 93/119/ЕО и Регламент (ЕО) №1255/97.

¹⁴⁴ Директива 98/58/ЕО на Съвета от 20 юли 1998 година относно защитата на животни, отглеждани за селскостопански цели.

тивна регламентация на хуманното отношение към насекомите, като се обръща внимание на условията за отглеждане, хранене, транспорт и умъртвяване, вземайки предвид спецификите и етапите на развитие на различните видове насекоми (Delvendahl et al. 2022: 10). Част от усилията в тази връзка следва да са насочени към повишаване на информираността на крайните потребители относно сложния социален свят на насекомите, устойчивостта им като хранителен източник и етичните въпроси, свързани с отглеждането и консумацията им.

Заклучение

Значението на насекомите за прехраната на човечеството неминуемо ще нараства в бъдеще. Европейското законодателство се развива в синхрон с този процес. Правната материя е динамична и иновативна, защото стъпва върху най-новите достижения на науката и изследвания в областта. Правото на Европейския съюз следва да отразява фактическото положение на нещата и развитието на отрасъла, но същевременно то трябва да бъде катализатор на тези процеси, създавайки предпоставките за по-разпространено отглеждане на насекоми. Успешната и балансирана нормативна уредба може да изиграе ролята на модел за регламентацията в други държави по света.

Развитието на европейското и националното законодателство за отглеждането и консумацията на насекоми, както и увеличаването на свързаната с тях съдебна практика ще бъдат основата на задълбочени бъдещи изследвания на насекомите от правна гледна точка.

Използвана литература:

1. Колев, Н. (1987). Българска етнография. София: Наука и изкуство (http://macedonia.kroraina.com/nk_etno/, 27/09/2022).

(Kolev, N. (1987). Balgarska etnografia. Sofia: Nauka i izkustvo (http://macedonia.kroraina.com/nk_etno/, 27/09/2022)

2. Малки насекоми – голямо въздействие! ЕС разрешава използването на насекоми като храна (2021) (<https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/712990/bg>, 01/10/2022).

(Malki nasekomi – golyamo vazdeystvie! ES razreshava izpolzvaneto na nasekomi kato hrana (2021) (<https://ec.europa.eu/newsroom/sante/items/712990/bg>, 01/10/2022)

3. Belluco, S., Halloran, A., Ricci, A. (2014). Edible insects and missing legislation: the EU outlook (https://www.researchgate.net/publication/272998856_Edible_insects_and_missing_legislation_the_EU_outlook, 01/10/2022).

4. Delvendahl, N., Rumpold, B., Langen, N. (2022). Edible Insects as Food–Insect Welfare and Ethical Aspects from a Consumer Perspective. // *Insects*, Vol. 13, №2, nr. 121.

5. Derrien, C. (2019). Introduction to insect farming: Legislation and Regulation (<https://www.zerowastescotland.org.uk/sites/default/files/4%20Christophe%20Derrien%20IPIFF.pdf> 28/09/2022).

6. Insects as Novel Foods in the European Union (2022) International Platform of Insects for Food and Feed (<https://ipiff.org/wp-content/uploads/2021/01/FAQs-Insects-as-Novel-Foods-in-the-European-Union-13-01-final.pdf>, 28/09/2022).

7. Global food crisis (2022). (<https://scholarship.law.columbia.edu/books/240/>, 26/09/2022)

8. Godwin, R. (2021). If we want to save the planet, the future of food is insects. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/food/2021/may/08/if-we-want-to-save-the-planet-the-future-of-food-is-insects>, 28/09/2022).

9. Hawkey, K. et al. (2021). Insects: A Potential Source of Protein and Other Nutrients for Feed and Food. // *Annual Review of Animal Biosciences*, Vol. 9, p. 333-354.

10. Merten-Lentz, K., Commandeur, C. (2018). Edible insects in the EU: the long road to legalization (<https://www.foodnavigator.com/Article/2018/11/07/Edible-insects-in-the-EU-the-long-road-to-legalisation>, 01/10/2022).

11. Regulation (EU) 2015/2283 on novel foods. Briefing paper on the provisions relevant to the commercialisation of insect-based products intended for human consumption in the EU (2022). International Platform of Insects for Food and Feed (https://ipiff.org/wp-content/uploads/2019/08/ipiff_briefing_update_03.pdf, 02/10/2022).

12. Snippe, E., Dahm, J. (2022). Animal welfare in the EU. *Euractiv* (<https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/infographic/animal-welfare-in-the-eu/>, 02/10/2022).

13. Van Huis, A., Oonincx, D. (2017). The environmental sustainability of insects as food and feed. A review. // *Agronomy for Sustainable Development*, Vol. 37, art. nr. 43 (<https://link.springer.com/article/10.1007/s13593-017-0452-8#Sec2>, 26/09/2022).

За контакти:

Ивайло Икономов

Докторант по гражданско и семейно
право и хоноруван преподавател

Икономически университет – Варна

E-mail: ivaylo_ikonov@ue-varna.bg